

ביאורים

לאחר שהובן שיתרונו של האדם על פני שאר הבריאה הוא בר שינוי היכול להתבצע לפני כיוונים מנוגדים - עליה וירידה, ועל האדם להתאמץ להתרומם ולא ליפול, מבאר המהר"ל שלשם כך ניתנו לנו שני סוגים של מצוות בתורה - מצוות עשה ומצוות לא תעשה.

ראינו בתחילת הפרק את הגמרא במסכת מכות [דף כג ע"ב]: "דרש רבי שמלאי ש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמשה לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם". אין זה מקרה שיש מספר מסוים לשני סוגי המצוות, ויש בעניין עומק רב.

365 מצוות לא תעשה הן כנגד 365 ימות החמה, שהם למעשה הסדר סביבו סובב כל העולם הטבעי. העולם מתנהל לפי חלוקה זו של ימות השנה, וזה הזמן שלוקח לשמש לסיים את מסלולה ולהתחילו שוב, וכך בכל שנה ושנה. תפקיד סוג זה של מצוות הוא למנוע את האדם מפגיל והידרדרות רוחנית. אדם שלא מצליח בכך, מאבד את מדרגתו ויתרונו, ובכך הוא יוצא מהסדר הרצוי שלו, מהקומה הבסיסית הראויה לו.

הסוג השני של המצוות הוא מצוות עשה שהן כנגד מספר איבריו של האדם. על ידי איבריו, יכול האדם לפעול ולעשות, לקנות עוד מדרגה ולהתקדם עוד שלב. למרות הדמיון החיצוני לבעלי החיים, גופו של האדם אינו גוף בהמי אלא גוף קדוש שנעשה בצלם אלוהים, על כן אבריו מאפשרים לו להתעלות. אפשרות זו יכולה להתממש על ידי המצוות שנועדו למטרה זו - מצוות עשה, שכשמן, יש בהן עשייה והתקדמות.

הרחבות

• מצוות עשה כנגד רמ"ח איבריו של אדם

ועל ידי איבריו, שהם רמ"ח, נברא בצלם אלהים. ומצד הנה הוא מולך בתחתונים. המהר"ל מסביר שרמ"ח מצוות עשה, שניתנו כנגד איבריו של אדם, באות לתקן את איבריו האדם ובכך להעלות אותו למעלת 'צלם אלוהים'.

במקום אחר מסביר המהר"ל, שההבדל בין התורה למצוות הוא שהמצוות באות לתקן את קומת האדם הבסיסית בשלמות, ואילו התורה באה להוסיף לו מעלה רוחנית נוספת. לכן, אדם שמזדמנת לפניו מצווה שלא יכולה להיעשות על ידי אחרים, יקיימנה אף על חשבון לימוד תורה. כיוון שהמצוות באות לתקן תיקון בסיסי יותר [נתיבות עולם, נתיב התורה א].

בדרשותיו על התורה המהר"ל מרחיב את היריעה. לנשמה בעולם הזה יש שני חסרונות: א. מקום (עצם ההמצאות בעולם הזה הוא חסרון בעבורה, שהרי נחצבה ממקום גבוה). ב. עצם ההתדבקות בגוף על כל חסרונותיו. כנגד חסרון המקום באים שס"ה מצוות לא תעשה (כנגד ימות החמה) שמתקנים לנשמה 'מקום חדש' ורוחני יותר. כנגד חסרון הגוף באים רמ"ח מצוות עשה המכוונים כלפי: 'רמ"ח אברים אל הגוף, אשר בהם יושלם ויוכלל גוף שלם והם עצם הגוף כמו שאמרנו למעלה כי על ידם הוא בשלמות, ככה השלים השם יתברך את הנשמה ברמ"ח מצוות עשה" [דרשות המהר"ל, דרוש על התורה].

יתכן וזוהי כוונת המהר"ל בדבריו בתחילת פרקנו, שם המשיל את המצוות לחבלים המעלים את האדם מהבור.

שאלות לדין

באילו מצבים בחיים אנו צריכים לשמור על הקיים, ובאילו לשאוף להתקדם?
מה הכוונה שישראל נחשבים ל'כל המצוות', הרי אנו בסך הכל אומה אחת קטנה?

מצוות לא תעשה לשמירת דרגתו הטבעית, בחינת מלכות השמש

וכאשר רצה השם יתברך לזכות את ישראל בשני מיני מצוות, שהם: לא תעשה ועשה. שהמצוות לא תעשה הם שימור הסדר, שלא יהיה לאדם יציאה מן הסדר. נתן ל'ישראל' מנין המצוות כמספר ימות החמה, כי כבר אמרנו, כי החמה היא שמירת סדר הנמצאים ויקימה הם שס"ה. ואלו שס"ה ימים הם משלימים אמתת מלכות החמה, כמו האברים לאדם. פי על ידי {ימות} החמה שהם שס"ה, גומרת ממשלתה. עד שמספר זה, שהוא שס"ה, מסגל בעצמו לשמירת הסדר, ובלתי יציאה מן סדר המציאות. ולפיכך, כאשר נתן השם יתברך תורה לישראל, אשר ישראל נחשבו כל המציאות, כמו שהחמה והאדם הם כל המציאות, נתן להם שס"ה מצוות לא תעשה, כמספר ימות החמה, שהיא שמירת סדר המציאות. פי מאחר שסדר המציאות בכללו הוא על ידי מספר שס"ה, שהם מספר ימות החמה, נתן לישראל גם כן מספר שס"ה לא תעשה, ועל ידם שמירת הסדר. ובשמירת מצוות לא תעשה אין יציאה מן הסדר.

ונתן להם עוד רמ"ח מצוות עשה, שהם קנין מעשה, שעל ידם קונה מעלה ושלמות. כנגד חלק המציאות השני, שהוא האדם, שנמצא באדם קנין מעלה, שלא תמצא בחלק הראשון, שאין בו קנין כלל, רק נשאר על מה שנברא עליו. והאדם בלבד יש בו קנין מעלה.

והאברים של אדם הם שלמות צורת האדם. פי אל תחשב כמו שחשבו קצת בני אדם, והם הרופאים, כי האברים של אדם הם טבעיים כמו שאר בעלי חיים. כי אין הדבר כך כלל, כי רופאי אליל המה, לא ידעו באמת תאר האדם ואבריו, שגלו אלהי. ולפיכך, האברים שלו הם שלמות האדם. ועל ידי אבריו, שהם רמ"ח, נברא בצלם אלהים. ומצד הזה הוא מולך בתחתונים. שנקאמר (בראשית א, כו): נעשה אדם בצלמנו וגו' וירדו בדגת הים ובעוף השמים. ולפיכך, מספר המצוות, שהם שלמות האדם, כמספר אבריו, שהם גם כן שלמות ומעלת האדם, עד שהוא בצלם אלהים, על ידי רמ"ח אבריו. ושלמות ומעלת המצוות נמשך אחר השלמות הזה, מה שהאדם נברא בצלם אלהים, שעל ידי זה האדם הוא שלמות כל התחתונים.

כאשר רצה הקב"ה לזכות את ישראל בשתי מערכות המצוות, נתן להם מצוות לא תעשה ומצוות עשה. מצוות לא תעשה מטרותן לשמור על האדם שלא ירד ממעלתו הטבעית, לכן מספרן של מצוות אלו הוא שס"ה כמנין ימות החמה. כפי שביארנו לעיל, שהשמש היא המושלת על כל הנמצאים ושומרת על תפקודם. ימות החמה הם שס"ה שבהם היא משלימה את מלכותה על עולם הטבע, נמצא שמספר שס"ה הוא המספר המסוגל לשמירה על הרמה הטבעית ושלא ישנו מרצון הבורא. לכן כשנתן הקב"ה תורה לישראל, נתן להם שס"ה מצוות לא תעשה כמנין ימות החמה. מנין מצוות זה הוא המסוגל לשמור על ישראל, שהם עיקר המציאות, שלא ישנו ממעלתם הטבעית. בשמירת מצוות הלא תעשה לא ישנו מרצון הבורא.

מערכת שניה של מצוות היא מערכת מצוות העשה. תפקידן להקנות מעלה מעל הרמה הטבעית, הרמה שבה נברא האדם, ובאמצעותן יקנה האדם מעלה ויגיע אל השלמות. מנין של מצוות העשה כמנין אברי האדם, לפי שרק לאדם, בשונה משאר הנבראים שנשארים ברמתם הטבעית, יש אפשרות של התעלות מעל הרמה הטבעית בה נברא.

אברי האדם הם היוצרים את שלמות צורת האדם. אל תחשוב כמו שחושבים הרופאים, שאברי האדם הם טבעיים כמו אברי שאר בעלי החיים, אין הדבר כמו שהם חושבים, כי הרופאים אינם יודעים שאברי האדם ותארו הם דפוס אלוקי. ומכיון שהם בדפוס אלוקי, לכן אברי האדם וצורתו הכללית הם שלמות האדם. רמ"ח אברי האדם הם המלמדים על היותו נברא בצלם אלוקים, ומצד צלם אלוקים שבו - שהוא מורה על היותו רוחני אלוקי - הוא מלך על העולם התחתון, כמו שנאמר: נעשה אדם בצלמינו וכו' וירדו בדגת הים ובעוף השמים. לכן מנין מצוות העשה שמשלמות את האדם, הוא רמ"ח כמנין אבריו, שגם אבריו משלימים את האדם עד שהוא במעלת צלם אלוקים. מנין המצוות הינו פועל יוצא משלמות צורתו של האדם ברמ"ח אבריו, המלמדים על היותו בצלם אלוקים. והיותו בראו בצלם אלוקים מקנה לו את מקומו כמשלים לכל הנמצאים התחתונים.

רמ"ח מ"ע להעלות את האדם, בחינת מלכות האדם

רמ"ח אברי האדם הם שלמות האדם שנברא בצלם אלוקים